

dr hab. inż. arch. Piotr Marciniak, prof. nadzw. PP
Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej
ul. Nieszawska 13C
61-021 Poznań
e-mail: piotr.marciniak@put.poznan.pl

Poznań, 10.02.2019r.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. Piotr Żabickiego pt: „Architektura szkół wyższych w Polsce po 2004 roku”.

1. Podstawa opracowania recenzji

Uchwała Rady Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej z dnia 27 listopada 2018 roku
Umowa o dzieło zawarta z Wydziałem Architektury Politechniki Warszawskiej reprezentowanym przez Prodziekana ds. Ogólnych dr inż. arch. Jerzego Grochulskiego
Rozprawa doktorska w jednym oprawionym tomie.

2. Charakterystyka formalna pracy

Praca doktorska zatytułowana „Architektura szkół wyższych w Polsce po 2004 roku” przygotowana przez Pana mgr inż. arch. Piotr Żabickiego powstała na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej pod kierunkiem prof. dr hab. inż. arch. Ewy Kuryłowicz.

Praca mieści się w istotnym nurcie współczesnych badań łączących problematykę projektowania architektonicznego oraz jakości przestrzeni publicznej. Tytuł pracy ustawia podstawowy problem badawczy jakim jest architektura szkół wyższych w kontekście jakości uzyskanych rozwiązań architektonicznych. Chronologicznie obejmuje okres ostatnich piętnastu lat, dla którego przeprowadzono szczegółową analizę badanych zjawisk.

Przedstawiona rozprawa doktorska obejmuje jeden zwarty tom zawierający na 352 stronach tekst, 473 ilustracje, 11 tabel i zestawień. Struktura pracy jest klasyczna i składa się z sześciu głównych części, stanowiących zasadniczy korpus pracy, poprzedzonych wstępem i zakończonych podsumowaniem i postulatami na przyszłość oraz bibliografią. Układ tekstu jest zasadniczo przejrzysty i zawiera konsekwentnie poprowadzony wywód. Pracę poprzedza streszczenie w języku polskim i angielskim. Na końcu pracy znajduje się załącznik zawierający ankietę badawczą wykorzystaną w trakcie przygotowania dysertacji.

Pod względem metodologicznym recenzowana praca należy do analitycznego studium o charakterze problemowym, o wyraźnie zarysowanym podmiocie, czasie i strukturze. Autor podejmuje próbę zaprezentowania badanych zjawisk dotyczących architektury szkół wyższych w szerokim kontekście związanym ze wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej i intensywnym rozwojem uczelni wyższych w ostatnich latach, w tym problematykę zrównoważonego

rozwoju oraz jakości wdrażanych rozwiązań. Celem autora była znalezienie związków pomiędzy jakością przestrzeni zbudowanej oraz szeroko rozumianym procesem inwestycyjnym oraz jego organizacją i przygotowaniem. Istotnym wątkiem poruszonym w pracy jest również próba znalezienia odpowiedzi na pytania dotyczące aktualnego stanu prawnego i możliwości ekonomicznych determinujących jakość rozwiązań przestrzennych. Zakres pracy, został określony w podziale obszary tematyczne obejmujące cykl inwestycyjny, jakość i zarządzanie projektem oraz przegląd narzędzi i metod oceny środowiska zbudowanego.

Pracę otwiera „Wstęp” zawierający uzasadnienie wyboru tematu badawczego wynikające zdaniem autora m.in. z osobistych zainteresowań oraz doświadczeń projektowych. Omawia także przedmiot i cel pracy, którym zdaniem autora jest odnalezienie uwarunkowań i cech opisujących współczesną architekturę szkół wyższych. W części tej formułuje także tezę mówiącą o tym, że na kształt i jakość rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych szkół wyższych w Polsce miały: „...uwarunkowania wynikające z zapisów i procedur Prawa zamówień publicznych (...), sytuacja planistyczna oraz stopień wdrożenia idei zrównoważonego rozwoju.” [s.9]. Autor postawił pytania badawcze dotyczące omawianej problematyki oraz nakreślił zakres i horyzont czasowy pracy. W części tej opisane zostały bardzo skrótowo opisane metody badawcze wykorzystane w pracy oraz opis stanu badań i literatury przedmiotu, bardzo ważny i przydatny dla dalszych ustaleń. Podnoszone zagadnienia ujęte są w niezwykle skrótowym ujęciu, co zostanie rozwinięte w dalszej części recenzji.

Rozdział 1 zatytułowany „Determinanty. Uwarunkowania procesów i rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych obiektów dla szkolnictwa wyższego” rozpoczyna krótkie wprowadzenie, w którym punktem wyjścia dla autora jest znalezienie odpowiedzi na pytanie „jak jest i jak być powinna architektura” [s.14] oraz logiczny ciąg przyczynowo-skutkowy określający warunki (determinanty) oraz ich efekty opisujące w systematycznym układzie całą złożoność procesu inwestycyjnego w obszarze szkolnictwa wyższego. Rozdział ten posiada rozbudowaną strukturę; prezentuje w kilku podrozdziałach istotne zagadnienia stanowiące punkt wyjścia do dalszych rozważań autora. Należą do nich: zarys historii i typologia obiektów i kampusów szkół wyższych, opis procesów związanych z ilością i przemianami jakościowymi w obszarze szkolnictwa wyższego, a także problematyka i opis dynamicznych przemian w szkolnictwie wynikających ze zmian ustrojowych, zagadnienia demograficzne. Autor opisuje rolę uniwersytetów w strukturze miasta i ich wzajemne relacje, także w procesach rewitalizacyjnych, misje uczelni oraz zagadnienia związane z finansowaniem inwestycji ze środków Unii Europejskiej, a także zmiany wynikające ze zmian we współczesnym świecie. Inne istotne części tego rozdziału obejmują uwarunkowania formalnoprawne związane ze związane z procedurami zamówień publicznych. Prezentuje i charakteryzuje uczestników procesu inwestycyjnego, omawiając przy tym ich wzajemne relacje, ze zwróceniem szczególnej uwagi na rolę organizatora procesu inwestycyjnego (inwestora) oraz projektanta. Opisuje rolę inwestora, zagadnienia praktyki projektowej oraz uwarunkowań realizacyjnych inwestycji w obszarze szkolnictwa wyższego, a także problematyka zrównoważonego rozwoju odniesiona do architektury szkolnictwa wyższego. Formułuje przy tym pogląd, dotyczący braku

powiązania planów inwestycyjnych wynikających z bieżących potrzeb ze szkodą dla jakości środowiska przestrzennego. Zauważa przy tym, że jakość architektury jest jednym z elementów konkurencyjności i atrakcyjności uczelni.

Rozdział 2 zatytułowany „Jakość rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych obiektów dla publicznego szkolnictwa wyższego” rozwija i uzupełnia wątki metodologiczne zawarte we wstępie i zawiera dwa istotne elementy niezbędne do wyboru, analizy i ocen zawartych w następnych rozdziałach. Są nimi kryteria oceny realizowanych obiektów i zespołów, a także ocena jakości rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych. W części tej autor podejmuje niełatwe zadanie opisu i wyboru kryteriów dotyczących oceny badanych realizacji („Opis kryteriów oceny” [s.68]), które zestawia i prezentuje w formie opisowej i tabelarycznej. Zalicza do nich m.in. kryteria planowania, zagospodarowania przestrzennego i oddziaływania na środowisko, kryteria architektoniczne, techniczno-instalacyjne, psychologiczne i behawioralne oraz społeczno-ekonomiczne. W rozdziale tym omawia również (co jest niezrozumiałe ze względu na kolejność i układ pracy) wyniki badań ankietowych oraz dane uzyskane podczas licznych podróży studialnych odbytych w Polsce i Europie.

W rozdziale 3 zatytułowanym „Europejskie kampusy w budowie” autor dokonuje przeglądu europejskich kampusów uczelni wyższych, które staną się w następnych rozdziałach punktem odniesienia do oceny polskich projektów. Obszarem porównań są zarówno układy i dyspozycje funkcjonalne, jak również rozwiązania komunikacyjne, struktury przestrzenne, powierzchnie wspólne oraz szczegółowe rozwiązania architektoniczne. Autor skupił się na najbardziej znanych (i uznanych) realizacjach ostatnich lat z Austrii, Szwajcarii, Włoch, Szwecji i Hiszpanii, włączając w nie tak spektakularne realizacje jak kampus Vienna University of Economics and Business projektu BUSarchitektur czy kampus Uniwersytetu Bocconi w Mediolanie autorstwa SANAA (Kazuyo Sejima i Ryue Nishizawa). To również bardzo ważna część pracy, która stanowi punkt odniesienia i kontekst dla polskich realizacji analizowanych w następnych rozdziałach. Autor podsumowując omawianą część pracy wskazuje jednoznacznie na pozytywne aspekty omówionych realizacji, w tym planowy rozwój, ład przestrzenny, rolę zieleni, różnorodność funkcjonalną, a także wyraźne nawiązanie do idei zrównoważonego rozwoju.

Rozdział 4 zatytułowany „Polskie kampusy w budowie” stanowi główną oś pracy, w której autor podejmuje analizę dwudziestu czterech współczesnych polskich kampusów wyższych uczelni polskich zlokalizowanych w najważniejszych ośrodkach akademickich takich jak Warszawa, Kraków, Wrocław, Poznań, ale także Szczecin, Olsztyn, Lublin i Rzeszów. Wspomnianej analizie poddaje różnego rodzaju kampusy, od uniwersyteckich, politechnicznych, medycznych, jak również miasteczka akademickie w których obszarach znajdują się różne uczelnie (Katowice i Lublin). Przeprowadzone studia obejmują kampusy zróżnicowane typologicznie, położone zarówno w centrach miast, zintegrowane z miastem, jak i zlokalizowane na terenach podmiejskich. [s.283] W rozdziale zostały zaprezentowane i przeanalizowane różnorodne budynki uczelni wyższych, w oparciu o zebrane opracowania projektowe. W tabelarycznym zestawieniu będącym uzupełnieniem omówieni i prezentacji [Tabela 5], autor przeprowadził ocenę polskich kampusów wg. kryteriów planistycznych i

przestrzennych, związanych z zagospodarowaniem przestrzeni oraz oddziaływaniem na środowisko. Autor już w tym miejscu pracy potwierdza postawioną wcześniej tezę i stwierdza, że dobór projektanta wpływa ostatecznie na jakość uzyskanych efektów przestrzennych. To bardzo ważne na gruncie polskim stwierdzenie, o fundamentalnym znaczeniu dla jakości projektowanej przestrzeni, zostało uzupełnione i podsumowane w ośmiu punktach, szczegółowo omawiających uzyskane efekty przeprowadzonych analiz.

Znakomitym uzupełnieniem poprzedniej części jest rozdział V zawierający „Zestawienie inwestycji obiektów szkolnictwa wyższego zrealizowanych w latach 2004-2018r. lub będących w realizacji, w podziale na lokalizację i tryb wyboru projektanta”. Jest to syntetyczne, ale niezwykle ważne uzupełnienie całej dysertacji, swoisty katalog 315 obiektów zrealizowanych na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat, z określeniem nie tylko lokalizacji i województwa, ale także rodzaju inwestycji, uczelni, dat budowy, nazwy projektanta i trybu jego wyboru oraz fotografii-wizytówki danego obiektu. To bardzo cenne zestawienie jest wynikiem cierpliwej, iście benedyktyńskiej pracy autora, związanej z zebraniem ogromnej liczby niezbędnych materiałów i danych; jest także przewodnikiem po najważniejszych inwestycjach i swoistą diagnozą stanu istniejącego.

W rozdziale VI autor przedstawił „Wyniki analiz”. To również bardzo wartościowa część dysertacji, zawierająca wnikliwie opracowane wyniki badań, w tym o charakterze postulatywnym. W kolejnych podrozdziałach przedstawia uwarunkowania wynikające z prawa zamówień publicznych, z analizą ilościową dotyczącą sposobu wyłonienia projektantów oraz analizę porównawczą efektów jakościowych rozwiązań architektonicznych i dalej uwarunkowania wynikające z sytuacji planistycznej i ich wpływu na efekty inwestycji, a także te wynikające ze stopnia wdrożenia idei zrównoważonego rozwoju. Wyniki przedstawione zostały zarówno w formie opisowej, jak również w formie zestawień tabelarycznych. W dalszej części rozdziału (trochę to niezrozumiałe) autor przedstawił odpowiedzi na pytania badawcze, dotyczące skali przemian ilościowych, jakości współczesnej architektury szkół wyższych, efektów wykorzystania funduszy unijnych na rozwój uczelni w zakresie ich infrastruktury oraz wpływ uwarunkowań zewnętrznych na ich rozwiązania architektoniczne.

Rozdział VII „Podsumowanie pracy” jest tą częścią, w której autor wykazuje, że „kontekst społeczny, prawny, ekonomiczny, technologiczny i kulturowy znajduje odzwierciedlenie we współczesnej architekturze obiektów szkolnictwa wyższego.” [s.328] Potwierdza również przyjętą tezę, w myśl której za najważniejsze determinanty jakości rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych uznaje zapisy i procedury prawa zamówień publicznych, sytuację planistyczną oraz stopień wdrożenia idei zrównoważonego rozwoju. Zauważa przy tym (co jest niezwykle ważne), że „(...) tryb wyboru projektanta wpływa bezpośrednio na jakość uzyskanych efektów architektonicznych.” [s.335] Zauważa dalej, że znaczna część obiektów szkół wyższych w Polsce, powstała w sposób niemalże przypadkowy, *ad hoc*, dla zaspokojenia bieżących potrzeb, a nie na skutek realizacji strategicznych i długofalowych wizji. Stwierdza ponadto, że inaczej niż w krajach Europy Zachodniej, idee zrównoważonego rozwoju w niewielkim tylko stopniu wpłynęły na architekturę nowych obiektów i kampusów uczelni.

W większości prac doktorskich omówione wyżej podsumowanie zamyka badawczą część pracy. Autor dysertacji rozwija jednak przedstawione wnioski w rozdziale VIII zatytułowanym „Postulaty na przyszłość.” Formułuje konkretne zalecenia dotyczące m.in. dokonania zmian zapisów ustawy o zamówieniach publicznych, wdrożenia systemu ocen, jak również profesjonalnego procesu przygotowania inwestycji, uwzględnienia w strategicznych planach uczelni zagadnień związanych z zagospodarowaniem przestrzennym, istotny postulat sugerujący konieczność uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów rozwojowych uczelni. Kolejne z nich to postulat zahamowania procesu wyprowadzki uczelni na obrzeża miast, konieczność ścisłej współpracy władz samorządowych i społeczności lokalnych z władzami uczelni, powołanie w uczelniach wyższych wyspecjalizowanych zespołów i jednostek zajmujących się zagadnieniami zrównoważonego rozwoju, a także współczesnych idei oświatowych i nowoczesnych wizji rozwoju szkół wyższych. Końcowym postulatem, ważnym, acz trudnym do zrealizowania, jest kompleksowa naprawa systemu planowania i zagospodarowania przestrzennego w Polsce.” [s.339]

Ostatnim elementem pracy jest IX „Bibliografia”, zawierająca 155 pozycji, w tym pozycje drukowane, artykuły w czasopismach, akty prawne i normy oraz 24 źródła internetowe, wskazujące na szeroką znajomość omawianych zagadnień oraz dobre rozpoznanie i studia literatury przedmiotu (z uwagami zawartymi w dalszej części recenzji). Praca nie zawiera spisu ilustracji i tabel wykorzystanych w dysertacji.

Część merytoryczną zamyka Rozdział X „Ankieta badania”, który jest załącznikiem prezentującym wzór ankiety badawczej dotyczącej architektury szkół wyższych po 2004 roku, w różnych aspektach dotyczących nowych inwestycji, ochrony środowiska oraz danych statystycznych, przeprowadzonej wśród uczelni zaangażowanych w realizację różnych inwestycji finansowanych ze środków publicznych.

Ocena merytoryczna pracy

Bardzo wysoko należy ocenić zarówno aktualność tematu, jak również ustalenia badawcze zawarte przez autora w pracy doktorskiej. Piętnaście lat jakie upłynęły od wejścia Polski do Unii Europejskiej oraz dynamiczny rozwój środowiska przestrzennego w omawianym okresie pozwala już na metodyczną naukową refleksję. Zagadnienia jakości architektury szkół wyższych (ale również całego środowiska zurbanizowanego) podnoszone są od długiego czasu przez środowisko zawodowe, a także krytykę architektoniczną i media. Niestety, pozostają na marginesie zainteresowania służb publicznych, zarówno państwowych jak i samorządowych, związanych zapisami ustawy Prawo zamówień publicznych. Jakość przestrzeni publicznej w Polsce, w tym jakość architektury, to bez wątpienia jedno z najważniejszych tematów badawczych w tym obszarze nauki, które mogą znaleźć się w kręgu zainteresowań środowiska naukowego. Dlatego w mojej ocenie badania podejmowane przez doktoranta mają dużą wartość poznawczą, tym bardziej że wynikają również z jego doświadczeń praktycznych i osobistych zainteresowań. Pożądana wysoka jakość architektury oraz skuteczność działań inwestorów zmierzających do uzyskania dzieła architektonicznego jest mocno ograniczona w

sytuacji braku narzędzi pozwalających na uzyskanie satysfakcjonującego efektu przestrzennego.

Współczesne budynki użyteczności publicznej, a w szczególności obiekty szkół wyższych, przestają być wyłącznie jednostkowymi obiektem architektonicznym bezpośrednio powiązanymi ze swoją funkcją; stają się także przestrzenią o szerokich konotacjach urbanistycznych, społecznych, technicznych i kulturowych. Praca Pana Piotra Żabickiego jest na gruncie polskim pracą pionierską, która w wielu aspektach bada, analizuje i prezentuje zagadnienia środowiska przestrzennego uczelni wyższych w Polsce. Podjęta skuteczna próba oceny jakości wprowadzonych rozwiązań i precyzyjna, rzeczowa analiza wraz z precyzyjnie zarysowanymi wnioskami i postulatami są z pewnością ważnym dokonaniem autora, świadczącym o jego szerokich horyzontach i odwadze naukowej.

Autor wykazał się wielką cierpliwością i pracowitością w zebraniu imponującego materiału badawczego, pozwalającego wykonanie szczegółowych analiz i formułowanie bardzo istotnych i wartościowych wniosków. Bez wątplenia praca doktorska „Architektura szkół wyższych w Polsce po 2004 roku” jest pierwszą całościową diagnozą stanu infrastruktury szkolnictwa wyższego po wejściu Polski do Unii Europejskiej.

Układ pracy, jej podstawowa struktura, a przede wszystkim bardzo wyczerpująca kwerenda i prezentacja badanych obszarów wiedzy i praktyki są z pewnością jej ogromnym walorem. Tekst dysertacji został zredagowany zasadniczo starannie, zaś układ prezentowanych zagadnień jest przejrzysty i zachęca do jej lektury. Praca jest dobrze zredagowana i przygotowana, jednak warto w przyszłości zadbać o czytelny układ pracy (także typograficzny) oraz o prawidłowe sformułowania gramatyczne i składnię, które z pewnością mogą uczynić tekst pracy jeszcze bardziej przejrzystym.

Ogromnym walorem dysertacji jest szeroki materiał badawczy zebrany przez autora w rozdziale III i IV, obejmujący w autorskim wyborze szczegółową prezentację wielu interesujących kampusów i obiektów wyższych uczelni zarówno w Europie, jak i w Polsce. Taki wybór jest oczywiście w pełni uzasadniony, tym bardziej, że służy uchwyceniu pewnych znanych doktorantowi osobistych doświadczeń i interakcji, pozwalając na ocenę przestrzeni w zależności od zastanego kontekstu.

Podobny charakter ma rozdział V zawierający „Zestawienie inwestycji obiektów szkolnictwa wyższego zrealizowanych w latach 2004-2018r. lub będących w realizacji, w podziale na lokalizację i tryb wyboru projektanta”, będące ważnym uzupełnieniem całej pracy badawczej; jest to katalog ponad trzystu zrealizowanych obiektów, który w przyszłości może być pomocny również dla innych badaczy przedmiotu.

Jednymi z najbardziej wartościowych ustaleń są „Wyniki analiz” zawarte na [s.319-334] oraz „Podsumowanie pracy” i „Postulaty na przyszłość” [s.335-340]. Ich szeroki zakres tematyczny i różnorodność prezentowanych wyników wskazują na interesujące rozstrzygnięcia i mogą mieć bezpośredni charakter aplikacyjny. Autor zaprezentował szeroki zakres wyników swoich rozważań oraz katalog dobrych praktyk, mogących mieć praktyczne zastosowanie i w efekcie skutkować zmianą polityki i strategii rozwojowych uczelni odpowiadających nie tylko

wymaganiom użytkowników, ale również kontekstowi przestrzennemu, społecznemu i środowiskowemu. Autor dowodzi tezy, jednoznacznie wskazującej, że kompetencje osób zarządzanie rozwojem uczelni mogą zapobiec obniżeniu jakości architektury w trakcie realizacji obiektu. Praca może (i powinna) być dedykowana wszystkim projektantom i inwestorom, w szczególności działającym w obszarze zamówień publicznych. Z lektury pracy wynikają dosyć przykre wnioski, sprowadzające się niestety do zmarnowanych w wielu wypadkach szans na dobrą, funkcjonalną i społecznie odpowiedzialną architekturę szkół wyższych w Polsce.

Praca jest bardzo dobrze zredagowana; rzadko zdarza się, aby gotowy tekst przygotowany został w formie profesjonalnego wydruku o charakterze książkowym, co świadczy o wielkiej staranności i wysokim poziomie warsztatowym autora. Pozwala to w pełni docenić jej walory nie tylko merytoryczne, ale również układ typograficzny, który po niezbędnych korektach (np. wielkość ilustracji) oraz po uzupełnieniu spisów tabel i ilustracji, pozwoli na jej przyszłą publikację. Praca Pana Piotr Żabickiego ze względu na dużą wartość merytoryczną, ogromną ilość materiału porównawczego, cenne analizy i szczegółowe wnioski i postulaty, będzie stanowić (po niezbędnych korektach i uzupełnieniach) cenną pomoc dla władz uczelni, uniwersyteckich służ inwestorskich, a także dla studentów różnych kierunków jako podręcznik akademicki.

Uwagi i zagadnienia polemiczne

Praca jest skonstruowana w sposób zasadniczo właściwy, jednak jej lektura nasunęła także kilka pytań i wątpliwości o charakterze polemicznym i porządkującym.

Wątpliwości recenzenta budzi zawarty we wstępie opis stanu badań i dobór wykorzystanej literatury przedmiotu. Dobór źródeł jest zasadniczo dobry, jednak zbyt skromny biorąc pod uwagę szczegółowe analizy dotyczące np. europejskich i polskich kampusów wyższych uczelni. Wydaje się, że autor dokonał dość pobieżnej kwerendy i analizy źródeł. W dość skromnym wyborze, w części dotyczącej perspektywy historycznej i wątków praktycznych dotyczących problematyki architektury szkół wyższych, odniósł się doktorant do prac i ustaleń badaczy polskich. Autor niejednokrotnie opierał się na materiałach prasowych i popularnych czy mało wiarygodnych stronach internetowych, zamiast sięgnąć do miarodajnych źródeł opublikowanych. Warto zauważyć, że założenia przestrzenne wielu polskich uczelni powstały już w latach 60. i 70., stąd konieczność odniesień do pierwotnych idei, które znaleźć można w opracowaniach monograficznych poświęconych architekturze wybranych miast, np. Wrocławia¹, Poznania², Łodzi³, w źródłowych już pracach dotyczących architektury polskiej autorstwa T.P.Szafera⁴, a także w polskich periodykach architektonicznych. Zwracam uwagę,

¹ J. Ilkosz, A. Tomaszewicz, J. Urbanik, *Leksykon Architektury Wrocławia*, Wrocławia 2011

² Marciniak, Piotr, *Doświadczenia modernizmu. Architektura i urbanistyka Poznania w czasach PRL*. Poznań 2010;

³ Piotr Gryglewski, Agnieszka Ucińska, Robert Wróbel, *Łódzkie budynki 1945-1970*, Łódź 2009; Błażej Ciarkowski, Krzysztof Stefański, *Modernizm w architekturze Łodzi XX wieku*, Łódź 2018

⁴ Szafer T.P., *Nowa architektura polska. Diariusz lat 1966-1970*, Warszawa 1972; Szafer T.P., *Nowa architektura polska. Diariusz lat 1971-1975*, Warszawa 1979; Szafer T.P., *Nowa architektura polska. Diariusz lat 1976-1980*, Warszawa 1981; Szafer T.P., *Współczesna architektura polska*, Warszawa 1988.

że wiele z elektronicznych odniesień przytoczonych w pracy nie zostało ujętych w wykazie źródeł internetowych zamieszczonych na końcu zestawienia bibliograficznego. Inną sprawą jest brak ich omówienie w stanie badań, co ze względu na ich dużą wartość poznawczą należało uczynić (np. w portalu ArchDaily widnieją 673 realizacje kampusów uniwersyteckich ze zdjęciami, rysunkami i szczegółowym opisami).⁵ Również w przypadku literatury zagranicznej można je uzupełnić dziś już klasycznymi, przekrojowymi pracami np. Coulson, Roberts i Taylor⁶, odwołać się do czasopism architektonicznych podejmujących omawianą tematykę (np. *Architectural Review*, *A+U (Architecture and Urbanism)*, *Architecture etc.*) czy periodyków naukowych obejmujących badany obszar tematyczny.⁷

Pewną niekonsekwencją charakteryzuje się strategia metodologiczna przyjęta przez autora w pracy. Doktorant już we wstępie, w podrozdziale „Metody” odniósł się do zastosowanych zagadnień metodologicznych, jednak zaledwie skrótowo sygnalizując wspomniane zagadnienia. Autor oczywiście wspomina o metodyce pracy, jednak w stopniu nad wyraz ogólnym, nie pozwalającym na prawidłową ocenę zastosowanych metod w stosunku do obszernego materiału badawczego. Co ciekawe autor posługuje się także innymi metodami, niż opisane w części „Metody” [s.11]; z dalszej części pracy wynika stosowanie także np. obserwacji współuczestniczącej czy badań terenowych *in situ* oraz innych opisanych w podrozdziale II.1.2. zatytułowanym „Przegląd metodologii”.

Być może (czego domyśla się recenzent) cały rozdział II zatytułowany „Jakość rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych obiektów dla publicznego szkolnictwa wyższego” nie tylko rozwija i uzupełnia wątki metodologiczne zawarte we wcześniejszych częściach, ale jest prezentacją nowej, autorskiej metody oceny jakości budynków, tylko dlaczego autor o tym wyraźnie nie wspomina? Jeśli tak, to wyjaśnienia wymaga logika tego rozdziału oraz jego układ i powiązanie poszczególnych części.

We wstępie tego rozdziału definiując architekturę i jej jakość doktorant dokonuje chyba zbyt daleko idących uproszczeń. Wątpliwości recenzenta budzi opisana przez autora definicja opierająca się na nieco już dzisiaj anachronicznych teoriach. Odwoływanie się do witruwiańskiej triady: *firmitatis, utilitatis, venustatis* w ocenie jakości architektury przełomu XX i XXI wieku nie ujmuje wielu istotnych elementów mających wpływ na ocenę jakości dzieła architektonicznego. Ta skądinąd atrakcyjna formuła nie wyczerpuje współczesnych kryteriów, takich jak kontekst przestrzenny, środowisko, dziedzictwo, człowiek, społeczność etc. Autor dysertacji słusznie przytacza prace W.Saundersa, jednak recenzent pragnie zwrócić uwagę, że od czasów starożytnych powstało bardzo wiele koncepcji, które mogły się okazać bardziej przydatne do opisu badanych zjawisk.⁸ Pomija przy tym szeroko funkcjonujące definicje

⁵ <https://www.archdaily.com/search/projects/categories/university> [10.02.2019]

⁶ Jonathan Coulson, Paul Roberts, Isabelle Taylor, *University planning and architecture: The search for perfection*, Routledge, 2015.

⁷ Np. *Perspectives: Policy and Practice in Higher Education*

⁸ Jencks Ch., Kropf K., *Teorie i manifesty architektury współczesnej*, Warszawa 2014

jakości architektury Nelsona⁹, a także wyniki badań prowadzonych przez Rounce'a¹⁰ czy Campioli.¹¹

W podrozdziale II.1.2. przedstawiając „Przegląd metodologii” wyjaśnienia wymaga tak łatwe odrzucenie przytoczonych metod badawczych i próba rozwinięcia własnego systemu oceny. Wydaje się, że autor pracy zbyt łatwo przechodzi do porządku nad wcześniej stosowanymi metodami oceny obiektów i ich wpływu na otoczenie. Jeśli odrzuca istniejące i podejmuje się wypracowania własnej metody oceny, to chyba nie wystarczy zadowolić się stwierdzeniem: „ (...) metod oceny jest dużo, żadna z nich nie jest na tyle uniwersalna, aby objęta zarówno jakością urbanistyki, architektury, jak i istotne aspekty oddziaływania budynku (...)” [s.55]. Tym bardziej, że niektóre z nich były i są w dalszym ciągu z powodzeniem wykorzystywane na gruncie polskich doświadczeń i praktyki realizacyjnej. I tak np. metoda całościowej oceny środowiska zbudowanego w kategoriach jakościowych, odbywa się z wykorzystaniem znanej od wielu lat metody ewaluacji posthabitacyjnej POE (Post-Occupancy Evaluation) opracowanej przez W. Preisera, H. Rabinowitza i E. Whitea i jest konsekwentnie rozwijana np. w śląskim środowisku naukowym. Warto zaznaczyć, że możliwa jest przy jej zastosowaniu szeroka ocena jakości badanych obiektów powiązanych z funkcjonowaniem całego budynku oraz w relacji do otoczenia. Warto zauważyć, że subiektywne kryteria jakości mogą być analizowane także na gruncie psychologii środowiskowej, co autor zdaje się potwierdzać, przywołując prace A. Bańki, jednak bez szerszego rozwinięcia tego wątku.¹² Także w dalszej części dokonuje przeglądu metod, wskazując na metody ilościowe oraz jakościowe, jednak bez szerszej refleksji i odniesień [s.319]. Przytacza w wielu miejscach wyniki przeprowadzonych ankiet, jednak zastosowana próba badawcza (a przed wszystkich jedynie 7% odpowiedzi zwrotnych) nie pozwalają zdaniem recenzenta na ich właściwą interpretację i ocenę, szczególnie w kategoriach ilościowych.

Być może inny tytuł tego rozdziału wprowadziłby porządek do całego toku narracji przyjętego w pracy. Sformułowanie metody oceny jakości budynków zawarte w podrozdziale II.2. „Ocena jakości rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych obiektów dla publicznego szkolnictwa wyższego. Wielokryterialna metoda oceny inwestycji” jest bardzo oryginalnym i ciekawym wątkiem metodologicznym. Zdaniem recenzenta taka autorska, wielokryterialna metoda oceny (wraz z podanymi kryteriami) opisanymi na [s.65-81], jest jednym z najważniejszych osiągnięć pracy i wymaga szczególnego zaakcentowania. Część ta wymaga doprecyzowania i rozwinięcia, szczególnie w kontekście poprowadzenia metodyki badawczej i analizy jej wyników. Wydaje się, że autor wypracował bardzo skuteczne narzędzie oceny czego przykładem jest analiza porównawcza zawarta w końcowej części pracy w Tabeli 7 [s.322] (wynik zastosowanej ewaluacji potwierdza subiektywną, intuicyjną ocenę jakości rozwiązań).

⁹ Nelson Ch., *Managing quality in architecture: a handbook for creators of the built environment*, Routledge 2006, s.4.

¹⁰ Rounce G., *Quality, waste and cost considerations in architectural building design management*, *International Journal of Project Management*, Nr 16.2/1998, s. 123-127.

¹¹ Campioli A., *Architectural quality: innovation, technological research and design*, *TECHNE-Journal of Technology for Architecture and Environment*, Nr 1.1/2011, s.62-69.

¹² Bańka A., *Społeczna psychologia środowiskowa*, Warszawa 2002, a także Bell P.A., Greene Th. C., Fisher J.D., Baum A., *Psychologia środowiskowa*, Gdańsk 2004

W rozdziałach III i IV poświęconych europejskim i polskim kampusom w budowie, autor z wielką swobodą, ale również pewną niekonsekwencją operuje szczegółowymi danymi i opisami założeń. Warto w systematycznej pracy badawczej zadbać o jednolity opis założeń poszczególnych uczelni pozwalający na ich precyzyjne porównanie.

Istotnym uzupełnieniem dysertacji powinien być spis ilustracji, zawierający wykaz wszystkich wykorzystanych rycin (w tym autorskich fotografii) wraz z podaniem ich źródeł, jak również wykaz tabel. Obecny zapis, z odwołaniem się do źródeł ilustracji zawartych w przypisach, nadmiernie komplikuje zawartość, utrudniając czytelność i właściwe ich odczytanie.

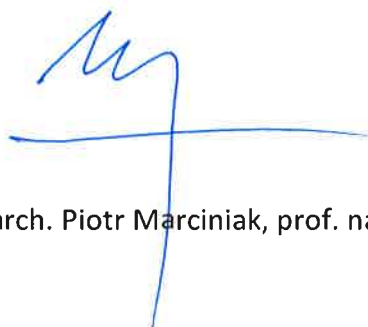
Zagadnienia poruszane przez autora nie są łatwe i wymagają w wielu sytuacjach użycia hermetycznego języka. Tym bardziej warto zadbać o jasność stosowanych sformułowań i właściwą składnię. Mając na względzie przyszłą publikację pracy, zwracam uwagę na nie dojrzały jasny układ typograficzny książki, konieczność rozdzielenia poszczególnych rozdziałów np. Rozdział I [s.13], Rozdział IV [s.13], a także uproszczenie języka wypowiedzi w sposób możliwie czytelny dla przyszłego użytkownika.

Podsumowanie

Praca doktorska Pana mgr inż. arch. Piotr Żabickiego zatytułowana „Architektura szkół wyższych w Polsce po 2004 roku” jest oryginalną i niezwykle cenną pracą naukową, cechującą się wysokim poziomem merytorycznym, mogącą stanowić doskonały punkt wyjścia do dalszych badań w tym obszarze nauki. Autor wykazał się umiejętnością formułowania problemów oraz samodzielnego prowadzenia pracy. Należy do wąskiego grona badaczy posiadających znaczne doświadczenie praktyczne, a przy tym bardzo pracowitych i kompetentnych.

Pomimo wniesionych uwag polemicznych stwierdzam, że przedłożona rozprawa doktorska posiada cechy nowatorskie porządkując obecny stan wiedzy. Rozwijając uznane metody badawcze, a także opisując i diagnozując stan faktyczny może przyczynić się do poprawy warsztatu pracy architektów i podniesienia jakości środowiska przestrzennego w Polsce. Ze względu na pionierski charakter, zastosowane metody, szeroki kontekst, zebrany materiał badawczy, a także praktyczne znaczenie uzyskanych wyników wnoszę o wyróżnienie przedłożonej rozprawy.

Przedłożona praca doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i tym samym spełnia wymogi Ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.) W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pana arch. Piotra Żabickiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.



dr hab. inż. arch. Piotr Marciniak, prof. nadzw. PP